

Marko Medved

LA CHIESA CATTOLICA A FIUME (1920-1938): AMMINISTRATORI APOSTOLICI E VESCOVI DI UNA DIOCESI PLURINAZIONALE IN EPOCA FASCISTA.

Pontificia università Gregoriana. Facoltà della storia e dei beni culturali della Chiesa.

Roma, 2008., 325 str.

Marko Medved (rođ. 3. rujna 1974. u Rijeci) već je četvrtu godinu asistent na Katedri crkvene povijesti na Teologiji u Rijeci, područnom studiju Katoličkog bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Završivši redoviti teološki studij na istoj Teologiji, studirao je crkvenu povijest na sveučilištu Gregoriana u Rimu i ondje uspješno doktorirao. Objavio je drugo poglavlje rada imenovane doktorske radnje; isti naslov nose cjelovit tekst radnje i njezin objavljeni dio.

Već u proslavu i u općem uvodu u radnju autor ističe nemar povjesničara za povijest nastanka, prvih upravitelja i biskupa Riječke biskupije i nacionalne odnose talijanske hijerarhije i hrvatskog i slovenskog svećenstva u biskupiji. Štoviše, povjesničari se nisu bavili ni političkom poviješću grada Rijeke u razdoblju između dva svjetska rata, a ona je bila bitno obilježena fašizmom. Medved napominje kako je u svom radu nastojao voditi računa o svemu što su o tim pitanjima napisali talijanski, hrvatski i slovenski povjesničari, razlučiti njihove stavove, ali ipak naglašava kako je njegov rad nastao prije svega na temelju arhivskih vrela koja čuvaju Biskupijski i Državni arhiv u Rijeci. Razumljivo je da je istraženo povijesno gradivo u svojoj radnji prije svega koristio u predstavljanju riječkih apostolskih administratora i biskupa i tako izgradio okosnicu svoje radnje. Tako je u prvom poglavlju predstavio djelovanje apostolskog administratora Celsa Costantinija (1920.-1922.), u drugom prvog biskupa benediktinca Isidora Saina (1922.-1932.), u trećem biskupa Antonija Santina (1933.-1938.), ali je u četvrtom poglavlju odustao

od bavljenja biskupom Ugom Camozzom (1938.-1947.) već je raspravu usredotočio na najosjetljivija pitanja crkvenog i društvenog života na području Riječke biskupije, tj. na jezično pitanje i sustavnu denacionalizaciju slavenskog življa. Nije, naime, zanemario činjenicu da su crkveni upravnici bili Talijani koji su djelovali u hrvatskom i slovenskom okruženju. Stoga je, premda se za to ne može odgovornost prvenstveno pripisati Crkvi, podrobno opisao progone hrvatskih i slovenskih svećenika i redovnika i zabranu korištenja crkveno-slavenskoga jezika u bogoslužju i narodnih jezika u pastoralnom radu u slavenskim župama, naglasivši da je to bilo djelo talijanske fašističke uprave koje su talijanski biskupi nastojali čak i spriječiti.

Premda je Medved svoju radnju usredotočio na osobe crkvenih upravnika u Rijeci, odlučno je upozorio da je uspostava Riječke biskupije tražila prethodnu i prateću uspostavu novih župa, više dijecezanskih ustanova, što se također odrazilo u odnosu crkvene hijerarhije prema slavenskom svećenstvu i vjernicima. Tako je proces utvrđivanja ustrojstva nove biskupije u Riječkoj biskupiji išao ponekad paralelno s jezičnim pitanjem, a ponekad ga je i uvjetovao. Medved je potvrdio znanstveni pristup izabranoj temi svoje doktorske radnje kad ukazuje na društvenu, političku i crkvenu povijest Rijeke prije nego što se u njoj utvrdila talijanska uprava. Naravno, ne mimoilazi okupaciju Rijeke koju je izveo Gabriele D'Annunzio sa svojim neregularnim vojnim jedinicama i zadržao se u Rijeci više od godinu dana proglašivši svoj čin "generalnim pokusom uspostave fašizma". Podrobno predstavlja sve što je učinio za uspostavu nove biskupije u Rijeci apostolski administrator Celso Costantini u dvije godine boravka u gradu. Obrazloženo odbija pisanje komunističke historiografije kako je Costantini podržavao D'Annunzia i ukazuje kako ga je upravo on nazivao "poganinom", a fašizam odbijao kao za kršćane neprihvatljiv ideološki i društveni sustav.

Costantini je 1922. u vodstvu Crkve u Rijeci naslijedio Isidoro Sain, rođen u Novigradu u Istri. Došavši u Rijeku ubrzo je osnovao četiri nove župe u gradu; s vremenom je podigao i tri nove župne crkve. Izvan Rijeke Sain je osnovao također župe u Opatiji, Rukavcu, Brgudu, Podgradu i Zagorju te župnu vikariju u riječkoj

bolnici. Tako je 25. travnja 1925. uspostavljena Riječka biskupija, nakon aneksije Rijeke Italiji, potkraj Sainove uprave, imala 21 župu. Medved navodi razloge osnivanja te nove biskupije: fašistička Italija željela je dobre odnose sa Svetom Stolicom jer je Mussolini na početku svoje vladavine želio uključiti i Crkvu u svoj plan "narodnog preporoda", a i papa Pio XI. bio je spreman surađivati s fašističkom talijanskom vladom. Mjesne su gradske vlasti u Rijeci pak smatrale uputnim osnovati i biskupiju na istoku talijanske države, a biskupu Sainu bila je neophodna ekonomska pomoć državnih i mjesnih vlasti da u tek osnovanoj biskupiji podigne sjemenište i uspostavi kaptol. Poslije Lateranskih ugovora 1929. između Italije i Svete Stolice bili su uvjereni ne samo biskup Sain nego i vrh Crkve kako je fašizam manje zlo za Crkvu u Italiji od liberalizma, ali im se ne smije pripisivati prihvaćanje fašističke ideološke ili političke orijentacije.

Biskup Sain uspio je u svojim planovima. Osnovao je 1926. sjemenište i uspostavio kaptol. Ubrzo je shvatio kako fašistička vlast želi po svaku cijenu talijanizirati živalj njegove biskupije jer je počela progoniti hrvatske svećenike. Sain se pomirio s denacionalizacijom riječkih župa, ali nije odobravao isti postupak u Brseču, Mošćenicama i Drenovi; na kraju je popustio političkoj vlasti.

Poslije njega vodstvo je Riječke biskupije preuzeo Antonio Santin tijekom pet godina, da bi zatim postao biskupom Tršćansko-koparske biskupije. Smatrao je svojom zadaćom utvrditi uspostavljeno ustrojstvo Riječke biskupije i uspio je proširiti sjemenište, ojačati biskupijske urede, osnovati biskupijski list «*Bollettino del Clero della diocesi di Fiume*» i reorganizirati kaptol. No nije ishodio potrebnu pomoć za izgradnju crkava u novouspostavljenim župama; podigao je samo crkvu u Matuljima. Uspostavio je i nove župe, razvrstavši ih sve u pet dekanata na području biskupije, koja je svoje granice svela na granice državne administrativne jedinice Kvarnera. Pomogao je razvitku redovničke Družbe kćeri Srca Isusova, trudio se oko pastoralne brige o radnicima u gradu Rijeci, a valja istaknuti da je imao dobre odnose sa Židovima.

Medved nije želio izbjeći pisanje slovenskih i hrvatskih povjesničara koji Santinu pripisuju nekritičnu podršku fašista u njihovoj

politici prema Hrvatima i Slovencima. On ispravno upozorava kako se u to vrijeme Crkva u Italiji smatrala narodnom religijom i često nekritički odobravala fašistički nacionalizam, i to sve u uvjerenju da je u stanju uz pomoć fašizma izvesti katoličku obnovu. Isto tako Medved objašnjava da su jugoslavenski povjesničari prosuđivali Santinovo djelovanje s motrišta komunističke historiografije. Santin se, naime, prije svega suprotstavio komunizmu, a nije opravdano pripisivati mu nastojanja oko talijanizacije Hrvata i Slovenaca. Sam je Santin propovijedao i hrvatski, branio pravo svećenika da pastoralnu službu obavljaju na hrvatskom i slovenskom jeziku, ali je istina da je u Riječkoj biskupiji zabranio staroslavensku službu Božju.

Medved u svojoj radnji posebno i uz mnogo pojedinosti opisuje slijed zbivanja u negdašnjoj Riječkoj biskupiji za vrijeme fašističke vladavine. Razborito razlučuje slobodne odluke crkvenih vlasti, napose upravitelja te biskupije, od odluka administrativnih državnih vlasti. Štoviše, usuđuje se ukazati u kojoj su mjeri crkveni upravnici bili pod utjecajem državne politike, ali osporava da je Crkva bila pod utjecajem fašizma i poticala državnu vlast na nepravedne postupke prema onima koji su se suprotstavljali nastojanjima oko talijanizacije slavenskog življa na području te biskupije. U svojoj radnji pružio je cjelovit uvid u kompleksnu povijest Rijeke prije Drugog svjetskog rata, a još iscrpniji prikaz neophodnih pothvata koje je tražila uspostava i osnivanje biskupije u tome gradu. Uspješno je sintetizirao dosadašnja istraživanja povijesti Riječke biskupije, ukazao na njihovu djelomičnost, opravdanost i neopravdanost u zaključivanju, a svoj rad zauzeto je izgradio na ozbiljnom studiju arhivskih vrela.

Svakako bi bilo neophodno cjelovitu Medvedovu doktorsku radnju objaviti i na hrvatskom jeziku.

Franjo Emanuel Hoško